

دانشگاه تهران
دانشکده بهداشت

پایان نامه

برای دریافت درجه فوق لیسانس علوم بهداشتی

M.P.H

در رشته

+++++

مدیریت امور بهداشتی

موضوع

+++++

علل مهاجرت پزشکان بخارج از سال :

۱۳۲۱ لغایت ۱۳۵۳

به راهنمایی

+++++

جناب آقای دکتر حسن باسقی

نگارش

+++++

دکتر جواد جان بخش

سال تحصیلی ۱۳۵۳ - ۱۳۵۲

تقدیرم

همین روزم در کوه و در اندیشه کوه در قله امین

بایان نامه زحمت کشیده ام

تقدیم به :

استاد محترم

جناب آقای دکتر باسقی

استاد راهنما

فهرست مطالب

صفحه

موضوع

۱	تاریخچه طب و دانشکده پزشکی در ایران
۷	مقدمه ای در باره فرار مغزها
۰	علل فرار مغزها و یا علت مهاجرت پزشکان بخارج
۱۱	منظور از مطالعه و نحوه آن
۱۳	تعریف فرار مغزها از جنبه تهیه این رساله
۱۴	تاریخچه
۱۸	کشورهای متأثر از فرار مغزها
۱۹	شرح و بسط علل اساسی فرار مغزها
۲۲	مسأله فرار مغزها در ایران
۳۱	زیانهای مادی و معنوی فرار مغزها
۳۳	جدول شماره یک فارغ التحصیلان ۴۰ - ۴۱ دانشکده پهلوی که با آمریکا رفته اند
۳۴	جدول شماره دو فارغ التحصیلان دانشکده پزشکی شیراز از ۴۱ - ۴۶ که با آمریکا رفته اند
۳۵	جدول شماره سه پزشکان ایرانی فارغ التحصیل از دانشکده های پزشکی ایران که باخذ پروانه طبابت در آمریکا نائل شده
۳۸	جدول شماره چهار فارغ التحصیلان ایران از ۱۳۰۰ تا ۱۳۵۲
۳۹	جدول شماره پنج آمار فارغ التحصیلان پزشکی که در نظام پزشکی ثبت نام کرده اند

- ۴۰ جدول شماره ۱۰۰ فارغ التحصیلان پزشکی ایران که در نظام پزشکی ثبت نام نکرده اند
- ۴۳ نمودار *a* مقایسه نسبت درصد پزشکان ایرانی در آمریکا به تفکیک مدارس
- ۴۴ نمودار شماره *b* توزیع پزشکان ایرانی در آمریکا به تفکیک دانشگاهی در ایران
- ۴۵ نمودار شماره *c* مقایسه مهاجرین و بازگشتگان در میان فارغ التحصیلان پزشکی ایران
- ۴۶ جدول شماره ۲ بررسی خدمات پزشکی و غیر پزشکی و جمع تزیادی پزشکان فارغ التحصیل تهران از ۲۱ - ۳۰
- ۴۷ جدول شماره هشت بررسی خدمات غیر پزشکی و مهاجرت و فوت پزشکان فارغ التحصیل از ۲۱ - ۳۰
- ۴۸ نمودار پزشکان شاغل به طبابت و امور پزشکی دانشکده پزشکی تهران از ۲۱ - ۳۰
- ۴۹ خلاصه حاصله از بررسی و تحقیق
- ۵۰ طرح پیشنهادی جهت جلوگیری از مهاجرت پزشکان

تاریخچه طب و دانشکده پزشکی در ایران

قبل از شرح و بسط علل مهاجرت پزشکان شمه ای از وضع طبابت را در ایران شرح داده سپس آماری از پزشکان ایران و اغلب کشورهای جهان را نسبت به جمعیت هر کشور شرح خواهیم داد . تقریباً در ۱۲۸ سال قبل میرزا فتحعل خان امیر کبیر صدر اعظم ایران در گوشه ای از اراک شاهی تهران بنای مدرسه ای را نمود بنام دارالفنون که پس از اتمام ساختمان در روز یکشنبه پنجم ربیع الاول ۱۲۶۸ رسماً افتتاح شد و اولین طبیب که سمت استادی این مدرسه را یافت میرزا بابا آذربایجانی بود که در حقیقت اولین طبیب ایران است که از اروپا فارغ التحصیل شده بود سپس بهرام خان که با برگشت او از خارج رغبت مردم با اروپا زیاد شد تا قبل از این دو نفر وضع طبابت در ایران خوب نبود هر کسی قانون ابن سینا و شرح اسباب نفیسی و فلسفه و حکمت را میخواند خود را طبیب میدانست و قبل از آن وضع از این رسم بدتر بود زیرا طبابت را از سینه به سینه منتقل میکردند و پیران بر حسب تجربه و فراگیری طب از پیرتران و با سابقه تران خود طبابت میکردند و یا تا مدتی به مصداق این که طبیب آنست که بسرش آمده باشد هر کسی بیماری را داشت او را روی چهارپایه ای بر سر گذرها میگذاشت و هر کسی که بچنین شخصی نظری میافتاد جلو آمده وضع بیمار را میپرسید و اگر اطلاعاتی از بیمار مشابه دیده بود دستوراتی میداد و میگذاشت و خلاصه با ایجاد دار-الفنون ناصرالدین شاه به طبیب خود (دکتر کلوک) دستور میدهد عده ای را دور خود جمع کرده و طبجدید بیاموزد و از آنها امتحان به عمل آورده جواز طبابت را بمرحله اجرا در آورده خلاصه در دنبال این وقایع بهمت امیر کبیر خان داوود بعنوان سفر فوق العاده با نامه ناصرالدین شاه بویسن اعزام شد و هفت نفر استخدام و با ایران آورد که

از جمله دکترا پولاک معلم طب بود و دارالفنون صد نفر شاگرد پیدا کرد که ۴۰ نفر آنها فرز رجال و ماهرزادگان بودند و درص طب میخوانند این شاگردان قسمتهای علمی را در مطب پزشکان معروف میدیدند و یا با آنها بعیادت میرفتند و یا بیماران را بمدرسه میآوردند . نقشه های طبی و اسکلت انسانی و مجسمه تشریح نیز از فرنگ برای شاگردان تهیه شده بود .

اولین بیمارستانی که بسبک خارج ساخته شد در ۱۲۹۰ هجری بوسیله ناظم الاطبا و با مر ناصرالدینشاه در تهران بیمارستان سینای فعلی است در زمان مشروطیت به شنبه طب توجه زیادی نمیشد و اصولا طرفداری هم نداشت زیرا راه بهتری وجود داشت که محصل خود را به طبابت برساند و آن تحصیل در یکی از چهار مکتب زیر بود .

- ۱ - مکتب میرزا زین العابدین خان مئوتمن الاطبا * اهل کاشان
- ۲ - مکتب میرزا ابوالحسن خان سرسلسله خاندان بهمراهی اهل تفرس
- ۳ - مکتب میرزا علی اکبر خان ناظم الاطبا * سر سلسله خاندان نفیسی اهل کرمان

۴ - مکتب میرزا سید حسین خان نظام الحکما اهل کاشان

در دنباله این وقایع ۱/۵ ماه قبل از صدور فرمان مشروطیت از طرف وزارت جلیله علوم و معارف کتابچه ای بنام شرایط قبول شاگرد و پروگرام درسهای مدرسه بچاپ رسید و با همه این تفصیل تعداد شاگردان خیلی کم بود و دیپلمی که بنام دیپلم چهار خانه نامیده میشد برای فارغ التحصیلان در نظر گرفته شد که دارای چهار خانه بود و نمرات هر سال در یکی از آن چهار خانه ما نوشته میشد و پس از چهار سال محصل با کارنامه چهارخانه خود که محتوی نمرات چهار ساله او بود فارغ التحصیل میشد اما تعداد محصلین کم شد تا این که در سال ۱۳۳۱ هـ - ق مدرسه طب ۲ نفر شاگرد داشت

که آن هم در سال بعد معادف با جنگ بین المللی بود فارغ التحصیل شدند
در سال ۱۳۳۶ هـ. ق قانون طبابت وارد مرحله اجرا گردید و طبق قانون ۳۰
فقره پروانه طبابت و دندان سازی صادر شد.

اصلاح وضع طبابت از ۱۳۰۰ تا ۱۳۱۹

ابتدا در ۱۲۹۰ قانون طبابت به تصویب مجلس رسید ولی اجرا نشد تا اینکه
در سال ۱۳۰۶ قانونی به تصویب رسید مبنی بر اینکه اطباءئی که اجازه نامه
نامه رسمی ندارند ولی ۱۰ سال متوالی طبابت کرده اند میتوانند با دادن
امتحانی اجازه نامه طبابت دریافت دارند. با تصویب این قانون نیز بین
طبیب مجاز و تحصیل کرده مدارس طبیبی امتیازی قائل شدند و استعمال کلمه
دکتر را حق دسته دوم دانستند و بر وزن و اعتبار آن در جامعه افزودند.

تاسیس دانشگاه تهران و محل آن

تا سال ۱۳۱۳ امور دانشکده های مختلف که بنا مت دارم عالی خوانده میشد
تحت نظر وزارت معارف بود لیکن در این تاریخ با مر اعلی حضرت فقید تاسیس
دانشگاه تهران در جلسه هشتم ۱۳۱۳ بتصویب رسید و زمینی بمساحت ۲۰۳۳۰۴
متر مربع از اراضی جلالیه برای دانشگاه تهیه و اولین قسمتی که در آن
ساخته شد سالی تشریح ابن سینا بود که در روز یکشنبه ۳ تیر ۱۳۱۳ طی
مراسمی آغاز و روز ۱۵ بهمن همان سال بدست رضا شاه افتتاح گردید خلاصه
تا قبل از سال ۱۳۱۶ محل مدرسه طب ابتدا در دارالفنون سپس در عمارت
مسمودیه و عمارتی در لاله زار نو و بیمارستان معتمد و در این سال به
ساختمان جدید فعلی در دانشگاه تهران منتقل شد.

آمار پزشکی بعضی از فمالك و مختصری

از وضع بهداشت ایران

نسبت پزشك به جمعیت در ایتالیا $\frac{1}{۶۹۰}$ در روسیه $\frac{1}{۵۵۰}$ در هندوستان $\frac{1}{۳۰۰۰۰}$
 در افغانستان $\frac{1}{۳۰۰۰}$ در اندونزی $\frac{1}{۷۵۰۰}$ در اتیوپی $\frac{1}{۳۰۰۰۰}$
 در اسرائیل $\frac{1}{۴۲۰}$ در انگلیس $\frac{1}{۸۵۰}$ در اطریش $\frac{1}{۶۲۰}$ در ایران $\frac{1}{۳۰۰۰}$

میباشد که خوشبختانه تغییر سالیانه آنها ارقام تزییدی را نشان میدهد بطوریکه در سال ۱۳۴۷ تعداد پزشکان ۷۸۷۷ نفر و در سال ۱۳۴۸ ، ۸۳۸۴ نفر و در سال ۱۳۴۹ ، ۸۶۹۳ نفر و در سال ۱۳۵۰ ، ۸۹۷۰ نفر و در سال ۱۳۵۱ ، ۹۵۳۵ نفر و در سال ۱۳۵۲ ، ۱۱۰۴۰ نفر پزشك وجود داشته است .

از نظر نیروی انسانی در بهداشت بسیی مناسبت نمیدانم مختصری از وضع

موجود خدمات پزشکی و پراکندگی را در شهر و روستا بعرض برسانم .

جمعیت ایران در سال ۵۲ در حدود ۳۲ میلیون برآورد شده که البته از سر

شماری سال ۱۳۴۵ ببعده هنوز آمار دقیقی از جمعیت ایران در دست نبوده و به

ناچار برآورد جمعیت شده است از این جمعیت نصف بیشتر آنها در دهات

متمرکزاند . تعداد دهات ایران ۶۶ هزار است که از این عده ۴۸ هزار ده

دارای جمعیتی کمتر از ۲۵۰ نفر و ده هزار ده جمعیتی بین ۲۵۰ - ۵۰۰ نفر

و پنج هزار ده جمعیتی بین ۵۰۰ - ۱۰۰۰ و سه ده هم جمعیتی بین ۲۵۰۰ -

۵۰۰۰ نفر دارند بطوریکه میتوان گفت در حدود ۱۷/۵ میلیون نفر در دهات -

زندگی میکنند و مصیبت بار آنکه برای ۴۸% دهاتی که جمعیتی کمتر از ۲۵۰

نفر دارند خدمات پزشکی بسیار مشکل و گاهی غیر ممکنست زیرا وسائل ارتباطی

کم و بعد مسافت بین دهات زیاد و خرابی راهها و غیره باعث میشود که

ایندهسته از مردم کشور نتوانند بخوبی از خدمات بهداشتی استفاده نمایند

تعداد پزشکانی که این جمعیت را سرویس میدهند ۱۱۰۴۰ نفر میباشد که از این

عده ۴۰۰ نفر (۴۶٪) آنها در تهران اند و بطور کلی نسبت در صد جمعیت و پزشك عبارتست از يك پزشك برای سه هزار نفر در ایران و يك پزشك برای ۸۰۰ نفر در تهران و در بعضی از جاها بهر ۱۱-۱۵ هزار نفر يك ^{پزشك} میرسد پس میتوان گفت حدود نصف پزشكان در تهرانند و بقیه در سایر شهرستانها و دهات ایران علت این تمرکز و خاصیت *Centripetal* شدن پزشكان معیارهای بی رویه ایست که در پیچ و خم ادارات و مدیریتها نهفته است .

هم چنین لازم بتذکر است که بعرض برسانم که در زمانی که این رساله نوشته میشد وزارت بهداشتی دارای ۲۱۲۹ پزشك و شرکت نفت ۱۲۳ ، بیمه اجتماعی ۷۱۰ آموزش و پرورش ۱۷۲ ، شیر و خورشید ۵۵۸ ، دانشگاه ۱۵۴۵ ، بیمه کارمندان ۴۵ ، وزارت تعاون ۵ ، آب و برق ۲۰ ، دادگستری ۳۶ ، راه ۱۱۷ ، سازمان برنامه ۳ ، شیلات ۳ ، حمایت مادران ۲۴ ، وزارت اقتصاد ۲۵ ، وزارت کار ۱۰ ، ذوب آهن ۵۶ ، عمران ۱ ، دربار ۴ ، سپاه بهداشت ۲۴۱ ، بانک ملی ۳۶ و سازمانهای مختلف کشور ۱۰۰۱ نفر پزشك بوده است که بدون الحلاح دقیق از پزشكان سازمانهای خدمات اجتماعی و ارتش تعداد کل پزشكان ایران ۱۱۰۴۰ نفر بحساب آمده اند تعداد بهیاران در حدود ۱۰۸۴۹ نفر میباشد که تقریباً بازا ۰ هر طبیب يك بهیار وجود دارد البته در سال ۱۳۵۱ تعداد بهیاران در حدود ۸۰۰۰ نفر بود که در مقابل ۹۳۵ نفر طبیبی که در نظام پزشکی ثبت نام نموده بودند بهر ۱/۲ طبیب يك بهیار میرسد و با تسهیم بهیاران به تختهای بیمارستانی بهر ۱۵ تخت يك بهیار میرسد . هم چنین تعداد دانشکده ها در ۳۰ سال از يك به ۷ دستگاه رسید و نیز فارغ التحصیلان این دانشکده ها از ۶۰ نفر به ۶۰۰ - ۷۰۰ نفر افزایش یافته است . تعداد پرستاران ایران در حدود ۴۰۰۰ نفر است که بهر ۸۰۰۰ نفر يك پرستار میرسد و نیز بهر ۷۱۸ نفر يك تخت خواب میرسد . تعداد کل

تختخوابهای کشور در حدود ۴۴۳۲۵ میباشد که وزارت بهداشتی ۸۶۸۰ سازمان بیمه اجتماعی ۴۶۶۸ - شیر و خورشید ۸۵۹۷ - بیمارستانهای خصوصی ۵۶۸۱ و بقیه مربوط به سازمانهای دیگر و ارتش میباشد .

در تهران ۱۸۳۰۹ تخت وجود دارد که بهر ۱۹۲ نفر يك تخت میسر شد .

بد نیست اضافه کنم که میزان موالید در حال حاضر در حدود ۴۸٪ میباشد که این رقم بر اساس نشریه شماره ۱۸۲ وزارت بهداشتی در ۱۴ شهر انتخابی بدست آمده است و نیز میزان مرگ و میر ۱۶٪ و نتیجتاً رشد طبیعی جمعیت $\frac{32}{100}$ - $\frac{16}{100}$ میباشد و این خود نشان دهنده احتیاج مبرم کشور در آینده به پزشک میباشد که جا دارد مقامات مسئول در فکر اتخاذ راه حلی منطقی باشند .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

مقدمه

تا چند سال قبل پزشکان فارغ التحصیل از دانشکده های پزشکی ایران پس از فراغت از تحصیل نظیر سایر رشته های مختلف رابطه خود را با کتاب و مجلات و دانش روز قطع کرده و کم کم با مفسر مایشینی عادت پیدا کرده کارهای روزمره پزشکی را انجام میدادند .

گذشت زمان و دوری از کتاب دو ضرر مهم را دارا میشود یکی اینکه اجتماع از علم و دانش امروزی بی بهره میماند و دیگر اینکه پزشک عملاً از فراگیری های تدریس شده قبلی استفاده کرده و در جستجوی اطلاعات جدید علمی نسیرفت .

تا اینکه از چند سال قبل کشور ایران بطرف صنعتی شدن گام بر داشت و نتیجه این تحول ایجاب کرد دوره هایی در داخل و یا خارج مملکت برای فراگیری اطلاعات جدید بطور ماهیانه و یا سانیانه برقرار گردد .

با پیدایش این دوره ها و توسعه زبانهای خارجی اغلب پزشکلن راهی جهت افزایش اطلاعات و معلومت خود پیدا کرده و دنبال تحصیل در داخل یا خارج کشور روان شدند . در عداد کسانیکه از عدم اطلاعات جدید رنج میبرد اینجا نب و همسر که آنها فارغ التحصیل رشته پزشکی است میتوان نام برد که بارها از مقامات مسئول تقاضای ادامه تحصیل و اخذ تخصص کردیم و حتی سه ماه هم در دانشکده پزشکی اصفهان بسمت اسپستان بخش جراحی انجام وظیفه نمودیم و بارها از شهبا نوی ایران که به اصفهان تشریف فرما شدند تقاضای موافقت در ادامه تحصیل کردیم و با وجود موافقت شهبا نوی دانش پرور بملت خرابی اوضاع اداری ادامه تحصیل و اخذ تخصص میسر نشد . تا بالاخره در تابستان سال ۱۳۵۲ که دانشکده بهداشت دانشگاه تهران هشتمین سال حیات

و فعالیت خود را طی میکرد اعلام پذیرش دانشجویان دوره مدیریت بهداشت نمود و در این زمان اینجانب و همسرم بخیال اینکه به شرفتشخاص مرهون سواد و اطلاعات بیشتر است و بر اساس موافقت وزارت بهداشتی در دانشکده مزبور ثبت نام نموده و پس از امتحان زبان و مباحثه به ترتیب در رشته مدیریت بهداشت عمومی و مدیریت بهداشت و تنظیم خانواده پذیرفته شدیم .

سال تحصیلی ۵۲ - ۵۳ را با مشقت زیاد بی پایان رساندیم و چون زندگی خود را در اصفهان رها کرده و مجبور بودیم روز پنجشنبه و جمعه را که دانشکده تعطیل بود هر هفته با اصفهان غزیمت نمائیم در یکی از مسافرت های زمستانی اتومبیل شرکت میهن تور با کلیه مسافرین واژگون و ما نیز در عداد مجروحین در آمدیم لیکن خوشبختانه بخت یاری کرد و ما زنده ماندیم .

در ایامی که بمنوان دانشجوی در محیط فعال و بسیار صمیمی دانشکده بهداشت در حضور اساتید محترم ایسن دانشکده از معلومات وسیع آنها مستفید میشدیم فرصتی دست داد که با آقای دکتر باسقی استاد محترم کرسی مدیریت بهداشت در باره پایان نامه تحصیلی بحث و تبادل نظری بوجود آورم لذا با موافقت ایشان موضوع پایان نامه را به شرحی که منمکن است انتخاب نمودم اما خوشبختانه این موضوع قبلا در کلاس دانشکده بهداشت که دانشجویان آن را پزشکان و مدیران و روسای بهداریهای کشور تشکیل میدادند به بحث و تبادل نظر گذاشته شده بود لذا این جانب نظریه پزشکان مزبور را بمنوان شالوده کار انتخاب کرده سپس اطلاعاتی را که بوسیله جناب آقای دکتر رونقی استاد دانشگاه پهلوی شیراز و مجله نظام پزشکی و آقای محسن نراقی و سایر همکارانسی که در این زمینه کار کرده اند جمع و از مجموع آنها این جزوه ناقابل که مختصرا هم هست تقدیم داشته و با این که اطمینان دارم مطالب آن خالی از عیب و ایراد نیست مهذا امید آن را دارم که خواننده عزیز بجای عیب جویی

عیب‌گویی نموده و بنده را بیخ‌از بیخ‌ارقاد نمایند *

در این‌جا وظیفه خود میدانم از راهنماییهای موثر و مداوم جناب آقای دکتر باسقی که در جریان تنظیم و تکمیل این‌پایان‌نامه و در سایر مواردی که این‌جانب از مشارالیه بعنوان استاد راهنما استعانت می‌خواستم و ایشان مثل یک رفیق بنده را یاری میکردند سپاسگزاری نموده موفقیت بیخ‌از بیخ این خانواده دانشمند را از خدای بزرگ بخواهم *

هم‌چنین از کلیه شخصیت‌ها و مقامات دانشگاهی و نظام پزشکی که با آغوش باز بنده را پذیرفته و اطلاعات لازم را در اختیار این‌جانب گذاشته صمیمانه تشکر مینمایم *

امیدوارم این‌پایان‌نامه مورد توجه مقامات عالیه و صاحب نظران و علاقه‌مندان و خادمین بکشور قرار گرفته تصمیمی اتخاذ فرمایند که پزشکان این‌کشور با رضایت خاطر بیشتر در کشور خود باقی بمانند *

با تشکر قبلی

دکتر جوادجان بخش نجف‌آبادی

موضوع

علل فرار مغزها و یا علت مهاجرت پزشکان بخارج

اهمیت مسئله - از آنجا که تربیت نیروی انسانی در رشته‌ها مختلف علمی خاصه پزشکی برای دولت بسیار پر هزینه بوده و یک پزشک پس از سالها تحصیل و ایجاد مخارج هنگفت که تامین آن از خزانه مملکت خواهد بود وارد جامعه پزشکی میشود و هم‌چنین بجهت نیاز مبرم جامعه ایران به پزشکان تحصیل کرده و کارآزموده بخوبی اهمیت این‌پایان‌نامه روشن میشود *

در حال حاضر کشور ایران سریمما در راه پیشرفت و تعالی گام بر میدارد و میکوشد که خود را هر چه زودتر به سایر ممالک راقیه جهان برساند *

با این ترتیب مسلم است که تلاش دولت در جهات تامین خدمات درمانی و بهبود-

اشتی برای کلیه طبقات اجتماعی کاملاً ضرورت دارد .

این مطلب بارها عنوان شده که تعداد پزشکان موجود در مملکت کافی برای انجام و برآوردن نیازهای درمانی نیست و بایستی بمیزان خیلی بیشتر

پزشک تربیت شود تا این احتیاجات برآورده گردد . از طرف دیگر مسئله

مهاجرت پزشکان مخصوصاً به آمریکا و یا اشتغال آنان به حرف غیر پزشکی

نیز جزو مطالبی است که در خور بررسی و تحقیق میباشد .

به این جهت بود که عنوان این پایان نامه علل فرار منزه مخصوصاً رشته

پزشکی انتخاب شد تا این که تحت این عنوان کلیه جوانب خدمات پزشکی

مورد مطالعه و بررسی قرار گیرد .

منظور از مطالعه - با توجه به پیشرفت های همه جانبه کشور و با عنایت

به اهمیت بهداشت و لزوم درمان بیماران در سراسر کشور و با در نظر گرفتن

این که یکی از لوازم کار برای بررسی احتیاجات از نظر نیروی انسانی

تربیت یافته آماری از فارغ التحصیلان ده سال دانشکده پزشکی دانشگاه

تهران بعنوان نمونه انتخاب شده هم چنین آمار فارغ التحصیلان پنج سال

دانشکده پزشکی اصفهان مورد بررسی قرار گرفته است تا بطور مستدل و حقیقی

خدمات اینگونه افراد روشن گردد و معلوم شود آیا هزینه های هنگفت

و نیروی زیادی که صرف تربیت و تحصیل یک محصل میشود تا بصورت یک پزشک

تحصیل کرده به جامعه تحویل گردد واقعاً دارای آن چنان نتیجه ای که

انتظار میباشد هست؟ یا اینکه برعکس زحمات و مخارج بهدر رفته و نتیجه

اینکه نه تنها تحصیلات و اندوخته های علمی طبیب برای مردم این مملکت

بهره کافی نداشته و گاه از پیچ و خم اداری فرار را بر قرار ترجیح داده

اند یا فی المثل تجارت را بر طبابت مقدم دانسته اند .